

Sytuacje graniczne

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tadeusz Gadacz, *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009, s. 431.
- Źródło: Tadeusz Gadacz, *Wypisy z ksiąg filozoficznych. O życiu, o śmierci*, Kraków 1995, s. 124–125.
- Źródło: Czesława Piecuch, *Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych*, Warszawa-Kraków 2001, s. 149.
- Źródło: Karl Jaspers, *Problem winy, Człowiek i Światopogląd*, tłum. J. Garewicz, 1973, s. 161.
- Źródło: Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. Anna Wołkiewicz, Wrocław 2000, s. 15.
- Źródło: Czesława Piecuch, *Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych*, [w:] tejże, *Człowiek metafizyczny*, Warszawa-Kraków, s. 159.
- Źródło: Czesława Piecuch, *Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych*, [w:] tejże, *Człowiek metafizyczny*, Warszawa-Kraków 2001, s. 158.

Źródło: domena publiczna.

Człowiek w filozofii egzystencjalnej jest możliwością: może siebie pozyskać i może siebie stracić. Tak jest też u Karla Jaspersa. Wysiłek uchwycenia prawdy bycia i mężne stawienie czoła temu, co trudne, jest koniecznym warunkiem urzeczywistnienia siebie. Silna jest, z drugiej strony, pokusa ucieczki – żyjemy w samooszustwie, tracąc siebie, zyskujemy jednak pewne poczucie spokoju. Egzystencja jest więc wyborem; akceptacja i odwaga – początkiem drogi ku własnemu Ja. Jaspers pisze: „Egzystencja może nie nastać, ale nawet wtedy poświadcza ją niepokój, który wydobywa człowieka z zatury”¹.

Twoje cele

- Zapoznasz się z podstawowymi informacjami na temat filozofii egzystencjalnej Karla Jaspersa.
- Przeanalizujesz kategorię sytuacji granicznych.
- Zastanowisz się nad znaczeniem sytuacji granicznych w refleksji nad ludzką egzystencją.

Przeczytaj

Filozoficznym punktem wyjścia do rozważań dotyczących sytuacji granicznych jest dla Jaspersa doświadczenie „**antynomicznej struktury świata**”. Życie człowieka naznaczone jest niedającymi się usunąć sprzecznościami. Sprzeczności te wyrażają się w konflikcie wartości, gdy akceptacja jednych wartości pociąga za sobą niszczenie innych lub gdy jedne wartości nabierają względnego charakteru i służą jedynie realizacji pozostałych. W świecie zewnętrznym upragniony ludzki cel sprzężony jest z tym, czego pragnie się uniknąć; w świecie wewnętrznym współwystępuje to, co względem siebie obce i wrogie.

O antynomiczności mówimy jednak nie tylko, gdy mamy na uwadze przeżywany przez jednostkę wewnętrzny konflikt wartości, lecz szerzej – gdy wartości jednostki wchodzą w konflikt z wartościami innych, tzn. gdy postępowanie zgodne z naszymi wartościami narusza, czy wręcz niszczy, świat innych. Dzieje się tak, ponieważ według Jaspersa człowiek nie godzi się na fragmentaryczność i niedoskonałość świata: cała jego egzystencja skierowana jest na pełnię – na absolut.

Absolut jednak nie jest człowiekowi nigdzie bezpośrednio dany, stanowi raczej zagadkę do rozwiązania. Próba syntezy tych sprzeczności prowadzi do rozbicia. W życiu należy uchwycić świat w jego biegunowości.

Źródło: domena publiczna.

Antynomiczność świata nie jest jednak czymś bezpośrednio danym człowiekowi. Objawia się ona dopiero w refleksji. Refleksja ta – odsłaniając dramat ludzkiego istnienia i tkwiące w nim sytuacje graniczne – staje się zaś drogą do pełnego urzeczywistnienia „Ja”. W wyniku wstrząsu dochodzi się do odkrycia, czym jest świat i ludzkie życie. Gdy rezygnuje się z ucieczki i rozwiązań połowicznych – umożliwia się urzeczywistnienie egzystencji.

Wprowadzenie do filozofii

Ze źródła, jakim są sytuacje graniczne, wypływa zasadniczy impuls, który w klęsce każe szukać drogi do bytu. Decydujący jest dla człowieka sposób, w jaki doświadcza on klęski: czy pozostaje przed nim ukryta i dopiero u kresu powala go siłą faktu, czy też człowiek potrafi postrzegać klęskę bez masek, uobecniać ją sobie jako stałą granicę swego istnienia; czy sam siebie uspokaja, chwytając się jakichś fantastycznych rozwiązań, czy też uczciwie przyjmuje klęskę milcząc w obliczu niewyjaśnialnego. Sposób, w jaki człowiek doświadcza klęski, rozstrzyga o tym, kim się staje. W sytuacjach granicznych albo ukazuje się nicość, albo też daje się odczuć to, co jest naprawdę, pomimo i ponad wszelkim znikającym byciem w świecie. Nawet rozpacz, przez sam fakt, że jest możliwa w świecie, staje się drogowskazem odsyłającym poza świat.

Źródło: Karl Jaspers, *Wprowadzenie do filozofii*, tłum. Anna Wołkowicz, Wrocław 2000, s. 15.

Sytuacja graniczna historycznej określoności wskazuje na to, że okoliczności ludzkiej egzystencji są już zawsze uprzednio dane – określony jest empiryczny byt człowieka oraz świat, w którym przyszło mu żyć. Jednostka nie wybiera przecież sytuacji, w jakiej ma egzystować, gdyż sytuacja ta jest już przez nią zastana. Miejsce i czas, otoczenie społeczno-kulturowe, charakterologiczne uposażenia jednostki – w to wszystko jednostka zostaje „wrzucona”. Może to budzić sprzeciw jako zagrożenie dla ludzkiej wolności: potencjalnie nieograniczone możliwości człowieka okazują się zawężone. Jaspers mówi jednak, że z pozycji egzystencjalnej określoność ta nabiera zgoła odmiennego znaczenia. Jest ona „płaszczyzną” działania, „materiałem” dla egzystencji, „wezwaniami” do bycia. W ujęciu tym wolność człowieka nie jest więc podporządkowaniem sobie świata, lecz przyswojeniem sytuacji. Taki jest też cel ludzkiego życia: znieść podział na „Ja” i okoliczności, uczynić jednym egzystencję i określoności.

Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych

„(...) w akcie przyswojenia swego pochodzenia człowiek siebie stwarza, mocą własnej wolnej decyzji staje się źródłem siebie,

wyznacza »początek« swego życia, ale nie empirycznego, lecz egzystencjalnego”.

Źródło: Czesława Piecuch, *Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych*, Warszawa-Kraków 2001, s. 149.

Gdy Karl Jaspers rozważa **śmierć jako sytuację graniczną**, myśli nie o zwykłym fakcie śmierci, który może być przedmiotem wiedzy obiektywnej, lecz o śmierci rozważanej z perspektywy egzystencjalnej: chodzi o to, by w obliczu śmierci prowadzić i sprawdzać ludzkie życie. To bowiem, co z perspektywy empirycznej oznacza kruchość, krótkotrwałość, słabość i zniszczenie, z perspektywy egzystencjalnej może stać się doświadczeniem najgłębszych pokładów „Ja”. Perspektywa empiryczna przynosi bowiem rozpacz: gdy człowiek absolutyzuje wartość istnienia i chce, by trwało ono wiecznie, staje się niewolnikiem swych niemożliwych do zrealizowania pragnień, uzależnia się od nich. Natomiast perspektywa egzystencjalna, w której śmierć staje się sytuacją graniczną, jest akceptacją tego, co nieuchronne: człowiek pokonuje w sobie pragnienie życia i godzi się na śmierć. Raz jeszcze akceptacja – jasperowskie *amor fati* – umożliwia pełnię egzystencjalnego trwania. Oczywiście, akceptacja taka nigdy nie jest ani pełna, ani ostateczna. Istota ludzka ma naturalną chęć ucieczki przed tym, co napawa ją lękiem.

Według Jaspersa negowanie śmierci prowadzi do zniekształcenia całej egzystencji – z tego też względu należy odrzucić wszelkie wyobrażenia o jakiejś formie życia pozagrobowego, które stanowią pocieszenie przez samooszustwo. To bowiem, co powinno być przedmiotem ludzkiej troski, stanowi nie śmierć biologiczna i lęk przed końcem empirycznego trwania, lecz egzystencjalny niebyt – lęk przed tym, że egzystencja pozostanie tylko możliwością, że nie urzeczywistni się.

Źródło: domena publiczna.

Również **cierpienie** staje się sytuacją graniczną tylko wówczas, gdy ukazane jest ono w swej prawdzie. Na przeszkodzie tej prawdzie stoi według Jaspersa próba religijnego usprawiedliwienia cierpienia, przybierająca formę *teodycei*. Gdy bowiem cierpienie czyni się źródłem religijnych przeżyć i tym samym nadaje się mu wartość i sens, czyni się coś nienaturalnego i paradoksalnego. Egzystencjalne doświadczenie cierpienia, jako świadome akceptowanie tego, co negatywne, lecz nieuchronne, powinno zaś oscylować pomiędzy dwoma skrajnymi postawami. Postawa pierwsza („aktywne poddanie się cierpieniu”) jednoznacznie traktuje cierpienie jako siłę obcą i wrogą, która płynie z zewnątrz i zagraża egzystencji, a skoro tak, należy bezwzględnie i za wszelką cenę cierpienie zwalczać, aż po „zatrącenie samego siebie”. Postawa druga („bierne poddanie się cierpieniu”) jest odwrotnością pierwszej – tu korzysta się z życia, nie myśląc o sensie własnych wyborów i decyzji. Jasnym staje się więc, że dla Jaspersa szczęściem jest nie życie pozbawione trosk (takie życie jest ułudą zagrażającą autentycznemu byciu), ale egzystencja, która akceptuje fakt nieuniknionego cierpienia. Jaspers pisze: „Prawda szczęścia rodzi się z rozbitcia².”

Kolejną sytuacją graniczną jest **walka**. Czesława Piecuch, znawczyni filozofii Jaspersa, pisze o walce w sposób następujący:

((Czesława Piecuch

Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych

Jaspers w przejmujący sposób ukazuje dramat życia ludzkiego, w którym nigdy nie ustaje walka z udziałem przemocy, choć człowiek nie zawsze jest tego świadomy. To, co zyskuje jeden, jest odebrane drugiemu, sukces jednych oznacza porażkę innych, sam fakt, że żyjemy jest wynikiem zwycięskiej walki naszych przodków.

Źródło: Czesława Piecuch, *Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych*, [w:] *też*, *Człowiek metafizyczny*, Warszawa-Kraków 2001, s. 158.

Co można zrobić w tej sytuacji? Także i tu nie ma obiektywnych rozwiązań, co pokazują dwie przeciwstawne możliwości: rezygnacja z walki i walka, która staje się wartością samoistną. Gdy bowiem rezygnujemy z walki, skazujemy siebie na zagładę; gdy walczymy tylko po to, by innych pokonać, walka traci swój sens. Z sytuacją graniczną mamy do czynienia wówczas, gdy „życie uchwycimy w biegunowości”:

((Czesława Piecuch

Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych

Tu jest nieprzydatny ogólny sąd negujący lub gloryfikujący walkę; jednostka, postawiona w sytuacji pomiędzy świadomością

nieuchronności walki a pragnieniem harmonii i pokoju, sama musi podjąć decyzję; musi odrzucić fanatyczne podporządkowanie się prawu, jak również negowanie prawa i działanie samowolne.

Źródło: Czesława Piecuch, *Jaspersa człowiek w sytuacjach granicznych*, [w:] tejże, *Człowiek metafizyczny*, Warszawa-Kraków, s. 159.

Jaspers proponuje, by zamiast „walki z użyciem przemocy” prowadzić „walkę w miłości”. Jak należy to rozumieć? Chodzi o to, by walczyć nie o empiryczne trwanie, lecz o egzystencję. U podstaw „walki w miłości” leży więc z innymi – „komunikacja” i „solidarność”, dzięki którym wspólnie walczy się o autentyczne bycie pozbawione tego, co sztuczne i konwencjonalne.

Źródło: domena publiczna.

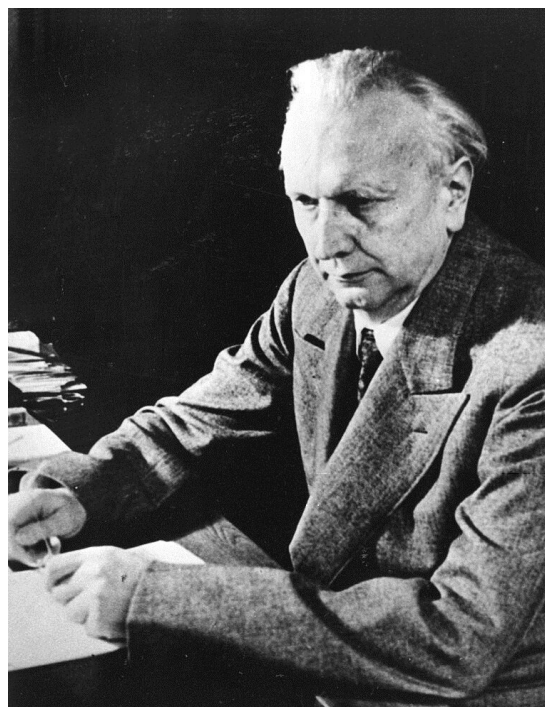
Wina jako sytuacja graniczna jest logiczną konsekwencją wcześniejszych sytuacji: walki, cierpienia, śmierci, historycznej ograniczoności. Poczucie winy wpisane jest bowiem w ludzkie działanie. Jednostka nie jest przecież w stanie przewidzieć wszystkich konsekwencji swoich decyzji, tak samo jak nie jest w stanie mieć pełnego wglądu w swe własne intencje. Oto bowiem chce dobra, a rezultat działań jest zły; myśli, że kieruje się czystą intencją, a okazuje się, że u podłoża działań leży egoizm. W tej sytuacji pojawia się pragnienie powstrzymania się od działania tak, by uniknąć błędnego czy złego postępowania, a w konsekwencji osiągnąć stan „czystości duszy”. Ale i to nie prowadzi do pozytywnego rozwiązania, bo powstrzymanie się od działań jest także rodzajem działania – takim, które prowadzi nie tylko do empirycznego unicestwienia, lecz także do nieurzeczywistnienia się egzystencjalnych potencjalności. Wina jest nie do uniknięcia. Staje się zaś sytuacją graniczną wówczas, gdy zostaje przyjęta jako wina „totalna”: gdy egzystencja przyjmuje na siebie skutki działania świadomego i nieświadomego, skutki działań swoich i innych, a także skutki niedoskonałości całego świata. Sens sytuacji granicznej winy może być wyjaśniony przez pojęcie winy metafizycznej:

((Karl Jaspers

Problem winy, Człowiek i Światopogląd

Wina metafizyczna polega na uchybieniu bezwzględnej solidarności z człowiekiem jako takim. Nawet kiedy postulat moralny traci sens, ona narzuca się nam jeszcze przemożniej. Solidarność ta zostaje naruszona, jeśli jestem świadom aktów niesprawiedliwych i zbrodniczych”.

Źródło: Karl Jaspers, *Problem winy, Człowiek i Światopogląd*, tłum. J. Garewicz, 1973, s. 161.

Karl Jaspers (1883-1969)

Źródło: domena publiczna.

Słownik

amor fati

(łac. umiłowanie losu) jedno z głównych pojęć nietscheańskiej filozofii; umiłowanie losu polega na akceptacji własnego życia i tego, co nas spotyka; nie oznacza jednak bierności – człowiek afirmujący swój los bierze go w swoje ręce i stara się nim kierować według własnego zamysłu; zdaniem Nietzschego jest to oznaka samoakceptacji i chęci samorealizacji każdego zdrowego człowieka; przeciwieństwem *amor fati* jest wzdarga względem życia – religijna wiara w jakieś życie wieczne po śmierci, uciekanie na płaszczyznę religii czy ideologii

teodycea

(gr. *theós* – bóg i *dikē* – słuszny, sprawiedliwy) teoria próbująca pogodzić przekonanie o mądrości i dobroci Boga z faktem istnienia zła na świecie

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się z cytataми ukrytymi na poniższej ilustracji, a następnie odpowiedz na pytanie, co miał na myśli K. Jaspers, pisząc, że położenie ludzi charakteryzuje nieustanne „istnienie w sytuacjach”.

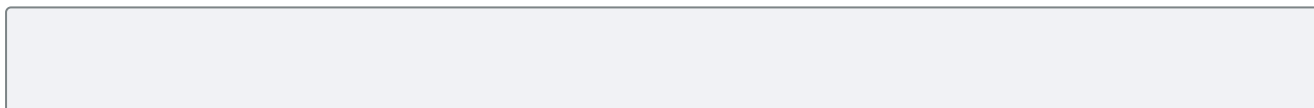

Polecenie 2

Uzupełnij grafikę, przesuważając kafelki pod pojęcia i wpisując filozoficzny opis do podanych haseł.

Polecenie 3

Napisz opowiadanie, w którym opiszysz sytuację graniczną i jej wpływ na bohaterów i ich przeżywanie świata.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz określenia, które nie pasują do filozofii Karla Jaspersa.

☐ egzystencja

☐ antynomia

☐ harmonia

☐ akceptacja

☐ walka

☐ bunt

☐ synteza

☐ cierpienie

☐ sytuacja

☐ śmierć

☐ rozbiecie

☐ wina

☐ komunikacja

Ćwiczenie 2

Połącz w pary.

amor fati

antynomia

wspólna „walka w miłości”
o autentyczną egzystencję

akceptacja konieczności

sprzeczności tkwiące w człowieku
i świecie

komunikacja

próba usprawiedliwienia i nadania
sensu cierpieniu

teodycea

bycie w sytuacji

czasowo-przestrzenna, kulturowa ,
charakterologiczna określoność
egzystencji

Ćwiczenie 3

Zaznacz poprawną odpowiedź. Rozpoznanie sytuacji granicznych prowadzi do...

☐ pragnienia syntezy i harmonii.

☐ urzeczywistnienia egzystencji.

☐ poczucia absurdu świata.

Ćwiczenie 4

Zaznacz poprawną odpowiedź. Rozpoznanie sytuacji granicznych dokonuje się...

☐ poprzez refleksję.

☐ intuicyjnie.

☐ dzięki obiektywnej wiedzy naukowej.

Ćwiczenie 5

Zaznacz poprawną odpowiedź. Filozoficznym punktem wyjścia dla refleksji o sytuacjach granicznych jest...

☐ antynomiczna struktura świata.

☐ zło tkwiące w świecie.

☐ ludzka śmiertelność.

Ćwiczenie 6

Zaznacz poprawną odpowiedź. Właściwym stosunkiem człowieka do sytuacji granicznych jest...

☐ niezgoda i chęć zmiany.

☐ akceptacja.

☐ bunt i walka.

Ćwiczenie 7

Zaznacz poprawną odpowiedź. Bycie w sytuacji granicznej oznacza...

☐ przypadkowy układ zdarzeń, z którego jednostka powinna się wyzwolić

☐ daną człowiekowi określoność: jego empiryczny byt, miejsce, czas, ramy kulturowe

☐ wybraną rolę społeczno-kulturową

Ćwiczenie 8

Odpowiedz, jak rozumiesz pojęcie „antynomiczna struktura świata”? Zastanów się nad konsekwencjami teoretycznymi tego pojęcia, dostrzegając różnicę między nim a *antynomią* w ogóle.

Ćwiczenie 9

Odpowiedz na pytanie, w jaki sposób według Jaspersa może urzeczywistniać się egzystencja?

Przeczytaj tekst źródłowy. W jaki sposób w sytuacji granicznej, śmierci, człowiek może urzeczywistnić siebie?

((Tadeusz Gadacz

Wypisy z ksiąg filozoficznych. O życiu, o śmierci

„(...) Kiedy mówi się o śmierci i nieśmiertelności, nie wiemy nic. Jednak w postawach wobec śmierci da się opisać to, co egzystencjalnie autentyczne, obok tego, co nieautentyczne.

Po pierwsze: śmierć zostaje ukryta, człowiek chce o niej zapomnieć. Albo odwrotnie: myśli się ciągle o śmierci, zaniedbując życie. Od obydwu nieautentyczności uwalnia nas postawa: to, co czynię i czego doświadczam, podlega mierze. Czy opiera się ona śmierci?

Po drugie: Myśl o śmierci może wywołać strach, właściwie w ogóle nie do zniesienia. Spojrzenie w pustkę, w siebie i poza sobą, pozwala uciec w działanie bez wytchnienia, wystrzega się namysłu. Ale pozostaje ukryty niepokój. Pozornie może od niego uwolnić tylko siła witalna, w rzeczywistości jedynie napór myśli o śmierci. Potwierdza ona inne niż tylko vitalne znaczenie człowieka, wieczną wagę jego miłości. Spokój przed śmiercią wymyka się świadomości tego, co nie potrafi przyjąć śmierci.

Po trzecie: Istnienie żyje w nastroju śmierci. Spętanie to przewyciężył jednak człowiek, który w życiu posiadał wiedzę o śmierci, wiedzę, która myśli o życiu, a nie o śmierci.

Po czwarte: Wiedza o śmierci strąca w otchłań, w której wszystko jest równoważne, ponieważ staje się niczym. Ze zwątpienia nicości wyprowadza egzystencjalne doświadczenie: śmierci właściwie nie ma.

Stajemy się małoduszni w upadaniu, wielkoduszni we wzlotach egzystencji. Krocząc naprzód z wahaniem przez jedno i drugie docieramy do siebie samych.

Streszczam:

Jesteśmy świadomi, że umrzemy. Nie wiemy nic o byciu umarłym. Wybito nam z rąk to, czego się uczepiliśmy, jak wiedza i niewiedza określona przez wiarę.

Zadaniem człowieka jest żyć z odwagą i w zagrożeniu według najwyższych rozjaśniających się miar, w sytuacjach, które są mu dane. Żeby wiedział o nieśmiertelności jako o stanie faktycznym, zostanie mu zabrana jego istota. To, że wytrzymuje on tę niewiedzę, pozwala mu dotrzeć do siebie i wyprowadza go na jego drogę”.

Źródło: Tadeusz Gadacz, *Wypisy z ksiąg filozoficznych. O życiu, o śmierci*, Kraków 1995, s. 124–125.

Ćwiczenie 11

Przeczytaj jeszcze raz tekst źródłowy z poprzedniego ćwiczenia. Dlaczego – choć o śmierci nie wiemy nic – jest ona tak ważnym tematem dla filozofii?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Sytuacje graniczne

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

- 1) wymienia ważniejsze cechy, odmiany i przedstawicieli (w tym prekursorów) egzystencjalizmu;
- 3) objaśnia Karla Jaspersa pojęcie sytuacji granicznych;
- 4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;
- 5) analizuje fragmenty następujących tekstów: Wprowadzenie do filozofii Karla Jaspersa (rozdz. 2 Źródła filozofii) oraz Egzystencjalizm jest humanizmem Jean-Paula Sartre'a.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zapoznasz się z podstawowymi informacjami na temat filozofii egzystencjalnej Karla Jaspersa.
- Przeanalizujesz kategorię sytuacji granicznych.
- Zastanowisz się nad znaczeniem sytuacji granicznych w refleksji nad ludzką egzystencją.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych;

- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej;
- wymienia ważniejsze pojęcia, zagadnienia i stanowiska głównych dyscyplin filozoficznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- praca z tekstem;
- praca z multimedium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Sytuacje graniczne”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1-7 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Burza mózgów.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, kto zapoznał się z materiałem i wykonał zadane ćwiczenia. Krótkie omówienie treści materiału i ćwiczeń. Następnie

wybrany uczeń pisze na tablicy hasło *sytuacje graniczne* i klasa, pracując metodą burzy mózgów, zbiera przykłady takich sytuacji. W dalszej kolejności wszyscy zastanawiają się, co wspólnego mają wypisane sytuacje i jakie mogą mieć konsekwencje dla człowieka. Szukają w nich także wyrazu sformułowanej przez Jaspersa myśli, że egzystencja ludzka jest skierowana na pełnię, na absolut.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Schemat”, a następnie odczytuje polecenie:
 - *Uzupełnij grafikę, przesuwając kafelki pod pojęcia i wpisując filozoficzny opis do podanych haseł.*Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadań, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
2. Uczniowie pracują w parach i przygotowują krótkie scenki ilustrujące słowa Jaspersa zawarte w sekcji „Przeczytaj”: *Ze źródła, jakim są sytuacje graniczne, wypływa zasadniczy impuls, który w klęsce każe szukać drogi do bytu. Decydujący jest dla człowieka sposób, w jaki doświadcza on klęski: czy pozostaje przed nim ukryta i dopiero u kresu powala go siłą faktu, czy też człowiek potrafi postrzegać klęskę bez masek, uobecniać ją sobie jako stałą granicę swego istnienia; czy sam siebie uspokaja, chwytając się jakichś fantastycznych rozwiązań, czy też uczciwie przyjmuje klęskę milcząc w obliczu niewyjaśnialnego. Sposób, w jaki człowiek doświadcza klęski, rozstrzyga o tym, kim się staje. W sytuacjach granicznych albo ukazuje się nicość, albo też daje się odczuć to, co jest naprawdę, pomimo i ponad wszelkim znikającym byciem w świecie. Nawet rozpacz, przez sam fakt, że jest możliwa w świecie, staje się drogowskazem odsyłającym poza świat.* Prezentacja wybranych scenek i omówienie ich na forum klasy.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenia nr 8 i 9 i prosi uczniów, aby rozwiązyali je indywidualnie. Po wykonaniu zadania nauczyciel sprawdza odpowiedzi uczniów i udziela im informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.
2. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 11.

Praca domowa:

1. Ćwiczenie nr 10 w zestawie ćwiczeń oraz polecenie nr 3 do multimedium.

Materiały pomocnicze:

- Gadacz T., *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009.

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 3, Warszawa 2005.
- Prokopski J.A., *Egzystencja i tragizm. Dialektyka ludzkiej skończoności*, Kęty 2007.
- Wahl J., *Krótką historia egzystencjalizmu*, Wrocław 2004.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Schemat” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.